

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים

ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים

מועד הבחינה: קיץ תש"ע, 2010

מספר השאלון: 24,022303

ה י ס ט ו ר י ה

3 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שלוש שעות וחצי.ב. מבנה השאלון ומפתח ההערפה: בשאלון זה שמונה נושאים, ועליך לבחור בשלושה מהם.

בכל נושא שני פרקים, ועליך לענות על שתי שאלות:

שאלה אחת מהפרק הראשון – 20 נקודות

שאלה אחת מהפרק השני – $13\frac{1}{3}$ נקודותסה"כ לנושא – $33\frac{1}{3}$ נקודות(לכל נושא – $33\frac{1}{3}$ נקודות; סה"כ – 100 נקודות)ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, הישובים וכדומה).
 השם "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

ה ש א ל ו ת

בשאלון זה שמונה נושאים (1-8). בחר בשלושת הנושאים שלמדת, וענה על שש שאלות בסך הכול, לפי ההוראות.

נושא 1 – הפעילות הציונית בארצות האסלאם בימי מלחמת העולם השנייה, והעליות הגדולות מארצות האסלאם בשנים 1948-1967

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתי שאלות:
על אחת מהשאלות 1-2 (פרק ראשון) ועל אחת מהשאלות 3-4 (פרק שני).

פרק ראשון

ענה על אחת מהשאלות 1-2. (20 נקודות)

1. עליית יהודי צפון אפריקה בשנות החמישים והשישים

קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלות שאחריו:
"לעניין המיון שהופעל בעיקר כלפי יהדות צפון אפריקה: מעולם בתולדות שיבת ציון של ימינו לא תוקנו תקנות דריקוניות (נוקשות) כל כך לגבי העלייה... המשמעות המדינית של החלטה זו הייתה פיצול משפחות, כאשר הזקנים, הנכים והבלתי כשירים לעבודה הושארו במרוקן, ואילו הצעירים והכשירים עלו לארץ..."

(מעובד על פי חי' סעדון [עורך], העליות הגדולות מארצות האסלאם [1948-1967], מכון בן צבי, תשי"ט, עמ' 22)

א. הצג את מדיניות העלייה המתוארת בקטע זה, והסבר את השיקולים לקביעת

מדיניות זו. (11 נקודות)

ב. הסבר את הביקורת שעוררה מדיניות עלייה זו, על פי הקטע ועל פי מה שלמדת.

(9 נקודות)

2. עליית יהודים מסוריה ומלבנון

א. בשנת 1945 יזמו פעילי המוסד לעלייה ב' מבצע להעלאת ילדים ונוער מסוריה:

המבצע כונה "עליית האלף".

הסבר את המניעים של הפעילים מארץ-ישראל שארגנו את העלייה, ואת העמדה

של הורי הילדים בנוגע לעלייה זו. (10 נקודות)

ב. הסבר את עמדת השלטונות בסוריה כלפי עליית יהודים לארץ-ישראל בשנות

ה-50 וה-60, ואת הקשיים שהערימו השלטונות בפני היהודים שרצו לעלות.

(10 נקודות)

פרק שני

ענה על אחת מהשאלות 3-4. (13 $\frac{1}{3}$ נקודות)

3. הסבר מדוע אפשרו שלטונות תימן ליהודים לצאת מארצם למדינת ישראל בשנים 1949-1950. הצג שני קשיים שעמדו בפני העולים בדרכם לישראל.
4. הצג את פעולות הסיוע של החיילים מארץ-ישראל ליהודי לוב בימי מלחמת העולם השנייה ועד 1947.

/המשך בעמוד 4/

נושא 2 – מעיל תשבץ – מפגש בין יהדות לאסלאם בימי הביניים

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתי שאלות:
על אחת מהשאלות 5-6 (פרק ראשון) ועל אחת מהשאלות 7-8 (פרק שני).

פרק ראשון

ענה על אחת מהשאלות 5-6. (20 נקודות)

5. תהליך השערוב

א. קרא את הקטע שלפניך מדברי ההיסטוריון ברנרד לואיס, וענה על השאלה שאחריה.
"אחד השינויים המכריעים שהתחוללו בחיי היהודים בארצות האסלאם היה תהליך השערוב, שביטויו העיקרי אך לא היחיד היה החלפת הלשונות העתיקות בלשון הערבית. הארמית נעלמה כשפת דיבור ונשתמרה רק - להוציא קהילות מרוחקות ומבודדות אחרות - בתחום המשפט והתפילות... בתהליך ההסתגלות התרבותית של היהודים לעולם הערבי האסלאמי לא מדובר רק באימוץ הלשון הערבית, אלא אפשר לציין אותו ליתר דיוק כתהליך של אסלאמיזציה... הכוונה כאן אינה לקבלת הדת האסלאמית, אלא לאימוץ דרכי השגבה ודפוסי התנהגות אסלאמיים.
(ברנרד לואיס, היהודים בארצות האסלאם, מרכז זלמן שזר 1996, עמ' 73-74).

מהו תהליך השערוב לדעת ברנרד לואיס, על פי הקטע? (6 נקודות)

ב. הסבר מה היו השפעותיו של תהליך השערוב על קהילות ישראל בעולם המוסלמי בתחומים האלה: לשון, ספרות, אמנות. (14 נקודות)

6. המרכזים היהודיים בעולם המוסלמי

א. הצג את ההתמודדות בין המרכז היהודי בארץ-ישראל ובין המרכז היהודי בבבל במאות התשיעית עד האחת-עשרה, בתשובתך התייחס לסיבות להתמודדות, לשאלות שהיו שנויות במחלוקת ולתוצאות של ההתמודדות. (11 נקודות)

ב. עם שקיעת המרכז היהודי בבבל התחזקו המרכזים במקומות אחרים. ציין שניים ממרכזים אלה, והצג בקצרה את קורותיו של אחד מהם (זמן פעילותו, האישים המרכזיים שפעלו בו והסיבה לירידתו). (9 נקודות)

פרק שני

ענה על אחת מהשאלות 7-8. (13 1/3 נקודות)

7. הצג שלושה ביטויים של ההיחלשות הפוליטית של החליפות בבגדד במאות התשיעית עד האחת-עשרה. הסבר מה השינוי שחל במעמד החליפות עקב כך.

8. ציין שני לוחות שנה ששימשו את יהודי ארצות האסלאם לצרכים שונים, וכתוב מה הייתה תכלית השימוש בכל לוח.

נושא 3 – קהילות יהודי קרקוב בתקופת השואה

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתי שאלות:
על אחת מהשאלות 9-10 (פרק ראשון) ועל אחת מהשאלות 11-12 (פרק שני).

פרק ראשון

ענה על אחת מהשאלות 9-10. (20 נקודות)

9. יחס השלטונות הגרמניים לאוכלוסייה הפולנית וליהודים באזור הגנרל גוברנמן:

א. קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

"הפולנים נולדו במיוחד לעבודה שפלה... לא תיתכן שאלה של הטבה בשבילם. הכרחי לשמור על רמת חיים נמוכה בפולין ואסור להניח לה לעלות... פולין הכבושה צריכה לשמש לנו כמקור לעובדים בלתי מקצועיים... כל שנה יהיה אפשר להביא משם את העובדים הדרושים ל"רייך"... הכרחי לזכור כי בני האצולה הפולנית צריכים לחדול להתקיים; צריך לחסל אותם בכל מקום שהם נמצאים. צריך שיהיה רק אדון אחד ביחס לפולנים – הגרמני... לפיכך יש להשמיד את כל נציגי האינטליגנציה הפולנית. זה נשמע אכזרי, אך כזה הוא חוק החיים [...]. השכלה היא מסוכנת. מספיק אם ידעו למנות עד 100... כל אדם משכיל הוא אויב בעתיד. את הדת אנו משאירים להם כאמצעי להסתת דעת. אשר למזון, הם לא יקבלו יותר ממה שהכרחי בהחלט. אנו האדונים. אנו באים ראשונים".

(דברים שנשא היטלר. מעובד מתוך ספרו של ויליאם לי שירר, עלייתו ונפילתו של הרייך השלישי, חלק ב', 1985, עמ' 776)

הסבר לפי הקטע ולפי מה שלמדת את היחס של הנאצים לפולנים. הצג שלושה צעדים המבטאים יחס זה, שנקטו הנאצים כלפי הפולנים. (13 נקודות)

ב. במה היה שונה גורלם של היהודים באזור הכיבוש מגורלם של הפולנים?

בסס את דבריך באמצעות שלוש דוגמאות. (7 נקודות)

10. הגטו בקרקוב בשלב הראשון (בשנת 1941)

א. מה היו המטרות של הגרמנים בהקמת גטאות ליהודים? הסבר את השיקולים לקביעת מיקומו של גטו קרקוב, ומדוע הוא הוקם במועד מאוחר יחסית. (10 נקודות)

ב. הסבר כיצד התמודדו היהודים עם קשיי הקיום בגטו קרקוב בשנה הראשונה לקיומו. בתשובתך הבא לפחות שתי דוגמאות להתמודדות זו. (10 נקודות)

פרק שני

ענה על אחת מהשאלות 11-12. (13 נקודות)

11. בין קבוצות המחתרת בגטו קרקוב היו חילוקי דעות בנוגע למרד. הסבר את חילוקי הדעות בשלושה נושאים: מטרת המרד, מקומו, הגורמים שאתם רצו לשתף פעולה.

12. משנת 1942 חל מפנה לרעה בחיי היהודים בגטו קרקוב.

הסבר, באמצעות שלוש דוגמאות, במה מפנה זה בא לידי ביטוי. /המשך בעמוד 6/

נושא 4 – מלחמת העצמאות

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתי שאלות:
על אחת מהשאלות 13-14 (פרק ראשון) ועל אחת מהשאלות 15-16 (פרק שני).

פרק ראשון

ענה על אחת מהשאלות 13-14. (20 נקודות)

13. משבר ארבעת החודשים הראשונים במלחמת העצמאות (דצמבר 1947 עד מרץ 1948)

- א. הצג את מוקדי הלחימה במאבק של היישוב היהודי בארבעת החודשים הראשונים של מלחמת העצמאות. (7 נקודות)
- ב. קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלות שאחריך.

"כישלונות 'ההגנה' בסוף מרץ 1948. ציינו את קריסתה של התפיסה שהנחתה את הארגון מאז ימי המאבק בבריטים ובחודשי המלחמה הראשונים נגד הפלסטינים: ההנחה שתנאי הלחימה בארץ מחייבים הפעלת יחידות קטנות וקלות תנועה המצוידות בנשק אישי בלבד גרמה לפיצול כוחות 'ההגנה' אפשרה לערבים ליוזם, לרכז כוחות לבחור יעדים ולהתקיפם".

(מעופף על פי יי גלבר, קוממיות ונבגה – ישראל, הפלסטינים ומדינות ערב, 1948,

הוצאת דביר, 2004, עמ' 111)

על פי הקטע ועל פי מה שלמדת, הסבר מה היו נקודות החולשה בתפיסת הלחימה של כוחות ההגנה בשלב הראשון של המלחמה.

הסבר את השינוי שחל בתפיסת הלחימה של היישוב בחודש אפריל 1948, וציין שני מבצעים שהתנהלו על פי תפיסת הלחימה החדשה. (13 נקודות)

14. המבצעים בסיום המלחמה והסכמי שביתת הנשק

- א. בחר באחד משני המבצעים: "חירס" או "חורב". כתוב מה היו מטרות המבצע שבחרת, וציין את מהלכיו העיקריים ואת הישגיו. (10 נקודות)
- ב. הסבר את ההבדל בין העמדה של מדינת ישראל כלפי הסכמי שביתת הנשק ובין העמדה של מדינות ערב בנושא זה. הצג נקודות עיקריות בהסכמי שביתת הנשק שנחתמו בין מדינת ישראל ובין שתיים מהמדינות: מצרים, ירדן, סוריה. (10 נקודות)

פרק שני

ענה על אחת מהשאלות 15-16. (13^{1/3} נקודות)

15. קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

"המפנה במהלכים הצבאיים וכאופי הלחימה, שהחל עם מבצע "נחשון", לא איחר להשפיע על התנהגותה של האוכלוסייה האזרחית הערבית. בלחץ הקרבות ובהיעדר הנהגה התפוררת החברה הפלסטינית פבר מתחילת המלחמה. בתודשים אפריל-מאי 1948 הייתה ההתפוררות להתמוטטות. התעצמות הקרבות החישה את תהליך הקריסה והביאה לבריחה המונית מאזורי החיכוך עם היהודים אל מרכזי האוכלוסייה הערבית בפנים הארץ, או אל הארצות השכנות. עד אפריל הסיבות למנוסה היו המצב הכלכלי המידרדר והאנרכיה בערים הערביות. מאפריל ואילך נמלטו פלסטינים מפני הקרבות עצמם, שהתפשטו על פני הארץ כולה".

(י' גלבר, קוממיות ונכבה - ישראל, הפלסטינים ומדינות ערב, 1948, הוצאת דביר, 2004, עמ' 152)

הסבר על פי קטע זה מה היו הסיבות לעזיבת הערבים את מקומות מגוריהם, והבא שני הסברים נוספים, על פי מה שלמדת, לעזיבת הערבים במהלך מלחמת העצמאות.

16. הסבר שני גורמים שהניעו את בן גוריון להכריז בשנת 1949 על ירושלים כעיר הבירה של מדינת ישראל.

נושא 5 – עידן האמנסיפציה

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתי שאלות:

על אחת מהשאלות 17-18 (פרק ראשון) ועל אחת מהשאלות 19-20 (פרק שני).

פרק ראשון

ענה על אחת מהשאלות 17-18. (20 נקודות)

17. היהדות האורתודוקסית

א. קרא את המקור שלפניך, הלקוח מדברי החת"ם סופר, וענה על השאלה שאחריו.
 "אמנם ספר התורה שלנו הוא מעט הפמות, בתוכו כתוב איהו סיפורי מעשים שעברו ואיזה מצוות וחוקים ומשפטים אשר יתגו בהם עם בני ישראל. ואמנם אי אפשר מבלי שאר החכמות כולם [התורות המדעיות], כי אי אפשר לקבל עדות החודש (קביעת התאריך שבו מתחיל כל חודש) מבלי שנדע כל דקדוקי הילוך החמה והלבנה ומסלוליהם... והלכות טרפות [שהיטת] מבלי שנדע חכמת הנזתוה [הרפואי]... וחלוקת ארץ ישראל מבלי ידיעת חכמת הגאוגרפיה ואין שום זכר מכל הנ"ל בתורה. ואין לנו שום ספר מחובר על זה, והאומות יש להם בכל אלה חיבורים רבים ועל כורחנו ללמוד מספרים אלו. אבל דע והאמן כי אין לך חכמה בעולם שלא נרמזה במילותיה ובתיבותיה (של התורה) והיודע לשמש [לפרש] את הפסוק ימצא הכול מפורש".
 (דרשת החת"ם סופר, מתוך שו"א ספר, מקורות לתולדות החינוך בישראל, ד' עמ' רח"ט)

הסבר על פי המקור שלפניך מה היה יחסו של החת"ם סופר ללימוד החכמות החיצוניות. (6 נקודות)

ב. הסבר את תפיסתו של החת"ם סופר המשתקפת בביטוי "חדש אסור מן התורה", והבא שתי דוגמאות להשפעה של תפיסה זו על החברה היהודית. (14 נקודות)

18. מסורת ומודרנה בקרב רבני ארצות המזרח

א. מה ההבדל בין גישת רבני ארצות המזרח לבין גישת רבני אירופה כלפי תופעת המודרנה? הצג שתי דוגמאות מתחומים שונים המבטאות הבדל זה. (11 נקודות)

ב. כיצד אפשר להסביר את ההבדל בין שתי הגישות? (9 נקודות)

פרק שני

ענה על אחת מהשאלות 19-20. (13 $\frac{1}{3}$ נקודות)

19. הסבר את הביקורת של ההיסטוריון שמעון דובנוב על הרעיון הציוני, והצג את הפתרון שהציע.

20. הסבר את השיקולים של יהודי החצר, כאשר נדרשו להכריע בשאלה אם לשמור על ההופעה החיצונית המקובלת בעולם היהודי או לאמץ את מה שמקובל בחברה הנוצרית. /המשך בעמוד 9/

נושא 6 – תולדות ארצות-הברית

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתי שאלות:
על אחת מהשאלות 21-22 (פרק ראשון) ועל אחת מהשאלות 23-24 (פרק שני).

פרק ראשון

ענה על אחת מהשאלות 21-22. (20 נקודות)

21. תופעת המקרתזים

- א. כתוב הגדרה לתופעת המקרתזים בחברה האמריקנית בשנות ה-50 וה-60 של המאה העשרים (עד 5 שורות). (3 נקודות)
- ב. הסבר את הסיבות להיווצרותה של תופעת המקרתזים, והצג שלושה ביטויים שלה. (10 נקודות)
- ג. מה הביא לסיומה של פרשת המקרתזים, ומה הפרשה כולה מעידה על חוסנו של המשטר בארצות-הברית? (7 נקודות)

22. המשבר הכלכלי הגדול וה"הניו-דיל"

- א. הסבר שלוש סיבות למשבר הכלכלי הגדול בארצות-הברית (1929-1933). (10 נקודות)
 - ב. קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלות שאחריך.
"ההישג המרכזי של 'הניו-דיל' הוא בקביעה שהמדינה היא האחראית לבריאות החברה, יציבותה, אושרה וקידומה... תלקח של המשבר היה שבתברה המודרנית דמוקרטיה אינה יכולה להתקיים בלי שהמדינה תהיה אחראית למימוש תפקיד זה ותראה בו את ייעודה המרכזי.
העיקרון הנה הביא לגיבוש דפוסי פיקוח, ויסות ותכנון בכל שטחי הכלכלה, וכן לארגון פדרלי ומדינתו של השירותים החיוניים לחברה."
(מעובד על פי הושע אריאלי, המחשבה המדינית בארצות-הברית, מוסד ביאליק, 1967, עמ' 332)
- הסבר את השינוי שחל במחויבות של הממשל האמריקני לאזרחים, בתחומי-הכלכלה והחברה, על פי הקטע ועל פי מה שלמדת.
הצג שתי פעולות של הממשל בתקופת "הניו-דיל", המבטאות שינוי זה. (10 נקודות)

פרק שני

ענה על אחת מהשאלות 23-24. (13 $\frac{1}{3}$ נקודות)

23. הצג את תוכנה של הצהרת מונרו (1823). הסבר באמצעות שתי דוגמאות, כיצד השפיעה הצהרה על מדיניות החוץ האמריקנית עד מלחמת העולם הראשונה.
24. הסבר מהי "תאוריית הדומינו" בתפיסת מדיניות החוץ האמריקנית.
על פי תאוריה זו, מה היו הנסיבות, שגרמו לארצות-הברית להתערב באחד המשברים במזרח אסיה בשנות ה-50 וה-60 של המאה העשרים?

נושא 7 – יפן המודרנית

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתי שאלות:
על אחת מהשאלות 25-26 (פרק ראשון) ועל אחת מהשאלות 27-28 (פרק שני).

פרק ראשון

ענה על אחת מהשאלות 25-26. (20 נקודות)

25. האימפריאליזם היפני בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20

קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלות שאחריי.

“עתה הייתה רוסיה הצארית האויב מספר אחד של יפן. לכמה ממנהיגי יפן היה ברור כי על יפן להתכונן למלחמה נגד רוסיה, אולם הפעם היא הייתה חייבת לכלכל את צעדיה, כדי שאם תנצח במלחמה לא יינטלו ממנה הישגיה על ידי קואליציה של מדינות המערב. אחת הדרכים לכך הייתה להבטיח את סיועה של מעצמה אירופית אחת לפחות”.

(מעובד על פי מי מדוינר, מפורט ארתור עד הירושימה – עלייתו ונפילתו של המיליטריזם היפני, משך הביטחון 2006, עמ' 53)

- א. על פי הקטע ועל פי מה שלמדת, ממה חששו היפנים, מה גרם לחשש זה וכיצד הם התמודדו עמו. (9 נקודות)
- ב. הסבר את הסיבות לניצחון של יפן במלחמת רוסיה-יפן (1904-1905), וציין שתי השפעות של ניצחון זה על יפן. (11 נקודות)

26. השגשוג הכלכלי של יפן במחצית השנייה של המאה ה-20

- א. הסבר את הסיבות לשגשוג הכלכלי של יפן אחרי מלחמת העולם השנייה. (11 נקודות)
- ב. הסבר שלוש השפעות של השגשוג הכלכלי על החברה ביפן. (9 נקודות)

פרק שני

ענה על אחת מהשאלות 27-28. (13½ נקודות)

- 27. תאר את השינויים שחלו ביפן ברבע האחרון של המאה ה-19 בשניים מן התחומים: צבא, חינוך, תעשייה.
- 28. הצג את מדיניות הכיבוש של הגנרל מק-ארתור ביפן בשניים מן התחומים: כינון הדמוקרטיה, חינוך, כלכלה.

נושא 8 – סין המודרנית

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתי שאלות:
על אחת מהשאלות 29-30 (פרק ראשון) ועל אחת מהשאלות 31-32 (פרק שני).

פרק ראשון

ענה על אחת מהשאלות 29-30. (20 נקודות)

29. סין בשנות ה-20 וה-30

א. הסבר את המחלוקת בשני נושאים בענייני פנים ובנושא מרכזי אחד בענייני חוץ, בין הקומוניסטים בהנהגת מאו צה-טונג ובין הממשלה הלאומית בהנהגת צ'יאנג קאי-שק. (9 נקודות)

ב. הצג את השלבים העיקריים במאבק בין הלאומיים לבין הקומוניסטים בשנות ה-20 וה-30 של המאה העשרים. (11 נקודות)

30. סין הקומוניסטית בשנות ה-50 וה-60

א. קרא את הקטע שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

"המשבר הקשה שפקד את החברת הסינית עמד בסימן המאבק הנוקב בין 'אדומים' לימומחים', בין נוקטי הקו האידאולוגי הנוקשה, שהאמינו בראש ובראשונה בשלהבת המהפכנית פבכוח מאיין בכל תחומי החיים, ובכלל זה בכלכלה, לבין אלה שהאמינו בצורך בטכנולוגיה ובתכנון רציונלי."

(מעובד על פי אי שן ממלחמות האופיום ועד יורשי מאו, זמורה ביתן 1981, עמ' 134)

במפלגה הקומוניסטית הסינית התנהל ויכוח בשאלות אידאולוגיות בנושאי כלכלה וחברה.

הצג ויכוח זה על פי הקטע ועל פי מה שלמדת. (9 נקודות)

ב. בשנות ה-50 וה-60 הוביל מאו צה-טונג שתי רפורמות גדולות בסין.

הצג רפורמה אחת בתשובתך התייחס למניעיו של מאו צה-טונג, למאפייני הרפורמה, לתוצאותיה ולהשפעותיה. (11 נקודות)

פרק שני

ענה על אחת מהשאלות 31-32. (13 $\frac{1}{3}$ נקודות)

31. הסבר מדוע הצטרפה סין למלחמת העולם הראשונה לצד "מדינות ההסכמה" וכיצד באה לידי ביטוי השתתפותה במלחמה.

32. הסבר את הסיבות לגיחון הקומוניסטים במלחמת האזרחים (1945-1949).

בהצלחה!